

Návrat puštíka bělavého do Bavorského lesa

Jörg Müller, Sebastian Seibold, Sinja Werner, Simon Thorn

Během vzmachu pronásledování nevitáných potravních konkurentů byl v roce 1926 člověkem zabit poslední puštík bělavý (*Strix uralensis*) na české straně Šumavy. Stalo se tak přesto, že jeho hlavní kořistí jsou myši. Tak jsme na dlouhou dobu přišli o druhou největší evropskou sovu, již potkal stejný osud jako předtím i rysa, medvěd a vlka. Může se puštík bělavý do střední Evropy ještě vrátit?

Zdá se, že při dobré vůli ano. V Národním parku Bavorský les proběhla jeho úspěšná reintrodukce a v současné době na toto místo přijíždí mnoho ornitologů, aby tento výjimečný druh sovy spatřili nebo alespoň zaslechli. Díky svým stanovištním nárokům se puštík bělavý stal v nejstarším německém národním parku symbolem pro návrat přirozené dynamiky lesa.

Sovy Národního parku Bavorský les

V Národním parku, který je tvořený z 98 % rozlehlými lesy mezi 600 a 1 450 m. n. m., je možné pozorovat až 5 druhů sov. Ve všech oblastech se vyskytuje kulíšek nejmenší – stací mu husté mlázi nebo tyčkoviny v dvouvrstevných porostech, kde je dostatek hnízdních dutin po datlíkovi tříprstém nebo strakapoudech. V celém parku také můžeme narazit na sýce rousného, který hnízí v dutinách po datlovi lesním, ale i ve vyhnilých dutinách mrtvých stojících pahýlů smrku. Puštík obecný se vyskytuje pravidelně v nižších polohách a hnízí až do nejvyšších poloh, kde ještě roste jedlo-bukové lesy. Jen na okraji Národního parku, kde příroda přechází do kulturní krajiny, hnízí v letech se silnou populací hlodavců kalous ušatý, a to většinou v hnízdech po vráně. Puštík bělavý osidluje v době hnízdění téměř všechny typy lesa s výjimkou horských smrčín na hřebenech hor. Preferuje jižně orientované svahy se staršími lesy a s vyšším množstvím mrtvého dřeva. Zřídka do Národního parku zavítá i výr velký. Ten však hnízí jen mimo Národní park – v nižších a na sníž chudších polohách Bavorského lesa.

Populace všech druhů sov v Národním parku jsou silně závislé na aktuální nabídce jejich potravy. To se týká především populace norníka rudého (*Myodes glareolus*) a Myšice lesní

(*Apodemus flavicollis*). Pokud jde o puštíky bělavé, ti jsou v letech, kdy je hlodavců málo, schopni jejich nedostatek v potravě zčásti nahradit krtky. Při velmi slabé populaci myší většina druhů vůbec nezahnízí, doposud však nebylo uspokojivě prozkoumáno a ověřeno, zdali v takových pravidelně se vyskytujících sezónách menší druhy sov oblast Národního parku zcela opustí.

Změny biotopu v Národním parku

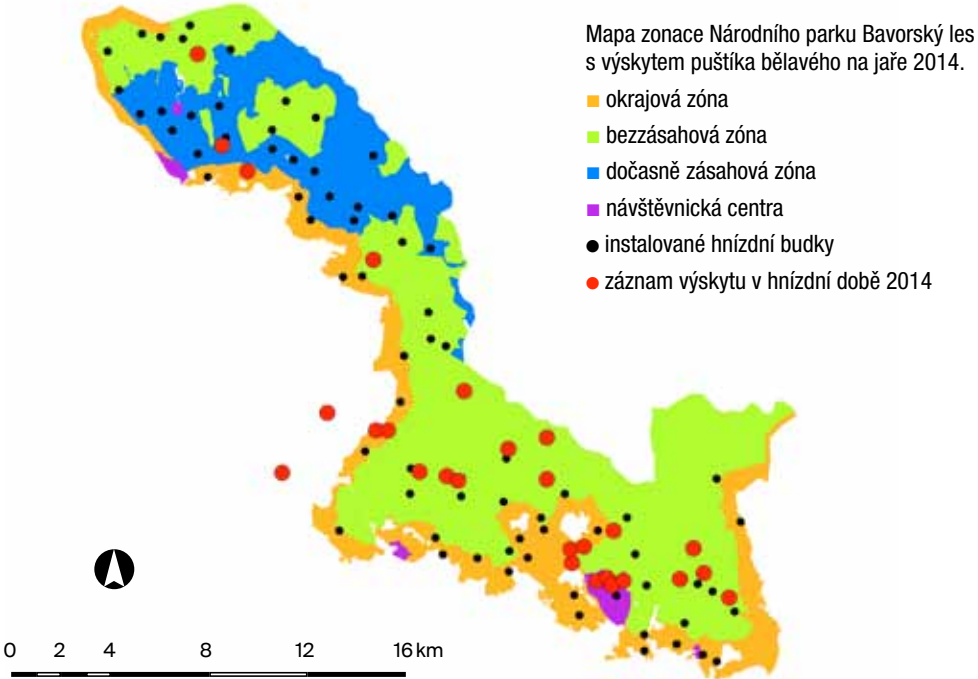
Ještě před několika málo lety museli být reintrodukovaní puštíci bělaví podpořeni pomocí hnízdních budek, aby se v tomto mladém a ještě nedávno obhospodařovaném lese Národního parku vyrovnal nedostatek přirozených hnízdních stromů. Nicméně polomy a kůrovcová kalamita dramaticky rychle proměnily monotónní hospodářské lesy, přičemž k nejvýraznější proměně došlo po roce 1990. V dnešní době je přibližně 50 % plochy Národního parku utvářeno prosvětlenými porosty s porušeným korunovým zápojem (Lehnert et al. 2013). Tyto plochy bohaté na kvetoucí bylinnou vegetaci a zároveň plné mrtvého dřeva jsou atraktivními zdroji malých savců, které nabízejí sovám dostatek kořisti. Na plochách postižených kůrovcovou kalamitou se však nezlepšila jen nabídka potravy, ale také dostupnost vhodných struktur pro založení hnízda.

Během několika málo desetiletí samozřejmě nestačily vyrůst obrovské kmeny, známé z přírodních lesů, zato jsou však dnes v Národním parku rozestety milióny pahýlů mrtvých kmenů. V době 4–6 let po kůrovcovém napadení byly zlomy stromů ještě příliš ostré, takže si na nich samička puštíka bělavého nemohla „vyhrabat“ hnízdo. Dnes, po více než 20 letech, se díky rozkladu dřeva, který způsobuje hnědou hnilobou především choroš troudnatec pásovaný (*Fomitopsis pinicola*), staly tyto smrkové pahýly velice atraktivním místem. V roce 2012, kdy byla bohatá nabídka potravy, tyto sovy zcela ignorovaly nabízené hnízdní budky a všechny zahnízily na přirozených místech (Thorn et al. 2012). S více než deseti obsazenými teritorii a nejméně šesti úspěšnými hnízděními byl rok 2012 významným rokem v rámci projektu reintrodukce puštíka bělavého v Bavorském lese.

Jako úspěšné se ukázalo i nasazení nového typu budky, který umožňoval lepší výhled i výlet z hnízda do okolí podobně, jako je tomu v případě přírodních hnízd na pahýlech stromů. Ukázalo se však také, že najít přirozená hnízdní místa v rozlehlých lesích s více než 300 m³ mrtvého dřeva na hektar je na hranici možného. Na druhou stranu tím došlo k potvrzení přesvědčení myšlenkového otce reintrodukčního programu, dlouholetého zoologa Správy NP Bavorský les, Wolfganga



Během reintrodukčního programu bylo od roku 1970 v NP Bavorský les vypuštěno 250 (Scherzinger), od roku 1994 na české straně 103 (Buřka) jedinců naší druhé největší sovy – puštika bělavého (*Strix uralensis*)
Foto: Dietmar Nill



Populace puštika v Bavorském lese je stále v dobré kondici, což potvrdily rekordní výsledky intenzivního monitoringu plochy Národního parku v roce 2014. Při něm bylo odhaleno 24 obsazených teritorií a nejméně 14 hnízdních párů.

Scherzingera, že důsledné vyloučení hospodářských zásahů v lesích bude mít z hlediska ochrany vzácných druhů blahodárny efekt.

Puštík bělavý jako „deštníkový druh“

Exkluzivní výběr místa k hnízdění na starších zlomech silnějších kmenů dělá z puštika bělavého výborný deštníkový druh, vypovídající o kvalitě stanoviště pro mnoho dalších, na tlející dřevo vázaných druhů.

Protože před osídlením pahýlu smrku puštík v něm již několik let intenzivně pracuje choroš troudnatec pásovaný (*Fomitopsis pinicola*), vytváří ideální biotop i pro jiné vzácné druhy, jako je houba outkovka citrónová (*Antrodiella citrinella*) nebo vzácný druh kovářika *Danosoma fasciata*. Tak se puštík bělavý stává symbolem obnovené přírody s bohatou strukturou, která již z našich středoevropských lesů téměř vymizela.

Výhled

Sečteme-li 20–30 obsazených teritorií v Bavorském lese s 20–30 obsazenými teritorii v českém Národním parku Šumava, je již možné mluvit o stabilizované populaci. Nicméně roku 2006 se evropští experti během svého workshopu (European Ural Owl Workshop: Bavarian Forest National Park, [25.–26. December 2006], Hrsg.: Nationalparkverwaltung Bayerischer Wald. Red.: Jörg Müller) shodli, že takto malá populace může v dlouhodobějším horizontu přežít pouze při napojení na další populace z východnější části Evropy. Proto byl před čtyřmi roky zahájen reintrodukční program v Rakousku, který také profitoval z „dobrých myších roků“ a který letos zaznamenal významné úspěchy (celkem 11 hnízdních párů v biosférické rezervaci Wiener Wald, na západním okraji Vídně a rezervaci divočiny Wildnisgebiet Dürrenstein [www.wildnisgebiet.at], západně od městečka Mariazell). Vzhledem k tomu, že jsou známy stabilní populace na Slovensku, ve Slovinsku a v Itálii, jsou tyto úspěchy nadregionálně významnými kroky k propojení šumavského výskytu s existujícími populacemi.

Tip na výlet za pozorováním:

Z větších druhů zvířat v Národním parku je puštík bělavý jedním z nejsnadněji pozorovatelných ve volné přírodě. Zaslechnout za úplňku typické hluboké „hu-hu“ v lese plném mrtvého dřeva a stojících pahýlů popisuje mnoho lidí jako jedinečný zážitek z obnovující se divočiny. Pokud o takovou zkušenost máte zájem, doporučujeme vám vydat se brzy v dubnu do okolí vesnice Altschönaau, která leží asi 20 km od hraničního přechodu Strážný, severně od parkoviště „Schönaau“ (na návrší za vsí u silnice směrem na Spiegelau) nebo do okolí tzv. „Tierfreigelände“ (výběhy se zvířaty u návštěvnického centra) u Neuschönaau.

Dr. Jörg Müller, Správa NP Bavorský les, vedoucí oddělení vědy a ochrany přírody

Simon Thorn, Sebastian Seibold – Technická univerzita Mnichov, oba jsou doktorskými stipendisty v oboru ekologie německé spolkové nadace pro životní prostředí (DBU)

Sinja Werner, magisterská studentka biologie, Univerzita J. W. Goethe Frankfurt



Hnízdiště skrytá tak jako zde – v pahýlu smrku po napadení kůrovcem ve výšce 19 metrů – dělají z monitoringu náročnou záležitost. Foto: S. Thorn, NP Bavorský les, 2012

Literatura

- Bässler C, Müller J (2010) Importance of natural disturbance for recovery of the rare polypore *Antrodiella citrinella* Niemelä & Ryvar den Fungal Biology 114: 129–133
- Jarzabek-Müller A, Müller J (2008) On the distinction between *Ampedus auripes* (Reitter, 1895) and *Ampedus nigrinus* (Herbst, 1784) (Coleoptera: Elateridae) *Elateridarium* 2:199–212
- Lehnert LW, Bässler C, Brandl R, Burton PJ, Müller J (2013) Highest number of indicator species is found in the early successional stages after bark beetle attack *Journal for Nature Conservation* 21: 97–104
- Scherzinger W (2007) Versuch der Wiederansiedlung des Habichtskauzes (*Strix uralensis*) im Böhmerwald speziell Bayerischer Wald. In: Wald NB (ed) Tagungsbericht, Vol 8. pp 52–59
- Thorn S, Leibl F, Müller J (2012) Die Rückkehr des Habichtskauzes in den Sekundärwald AFZ *Der Wald* 22: 9–11